

Stanisław Mę d a l a CM. *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*. Kraków 1994 s. 392.

Dzieło ks. Stanisława Mędała, profesora literatury judaistycznej w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, składa się z pięciu części. Część pierwsza poświęcona jest pismom z Qumran (s. 7-112). Autor omawia w niej znaczenie odkryć w Qumran dla badań nad Starym Testamentem, egzegezy Nowego Testamentu oraz dla historii religii. Podaje również krótką charakterystykę pism qumrańskich, zarys historii wspólnoty qumrańskiej oraz zręby organizacyjne esseńczyków. W rozdziale drugim pierwszej części daje szeroki przegląd tekstów biblijnych i komentarzy znalezionych w Qumran, w trzecim omawia dokumenty prawno-doktrynalne, a w czwartym hymny i teksty liturgiczne.

Część druga omawianego opracowania poświęcona jest apokryfom Starego Testamentu. Autor przedstawia ogólną charakterystykę tychże apokryfów, ich pochodzenie, okres powstawania, sposób przekazu i stan badań nad nimi, by potem przejść do ich szczegółowego omówienia. Najpierw ukazuje apokalipsy apokryficzne. Po ogólnej charakterystyce apokalipsy żydowskiej przedstawia treść *Corpus Henochicum*, czyli Etiopską, Słowiańską i Hebrajską Księgę Henocha, apokalipsy w ścisłym tego słowa znaczeniu, jak Apokalipsę Abrahama, Barucha czy IV Księgę Ezdrasza, przy czym podaje również cenną analizę wybranych tekstów z IV Ezdrasza. Następnie przechodzi do omówienia testamentów apokryficznych. Na szczególną uwagę zasługuje omówienie testamentów znalezionych w Qumran, a mianowicie Testamentu Lewiego, Neftalego, Amrama i Kehata oraz Słowa Mojżesza. Rozdział IV drugiej części poświęcony jest omówieniu opowiadań budujących (III i IV Machabejska, Historia Rechabitów, żywoty proroków i inne).

Część III opracowania nosi tytuł *Propagandowa i apologetyczna literatura judaizmu hellenistycznego*. Autor omawia w nim utwory hellenistycznych dziejopisarzy żydowskich, a w sposób szczególny Józefa Flawiusza, hellenistycznych filozofów i poetów żydowskich oraz greckie przekłady Biblii.

Część IV poświęcona jest modlitwom judaizmu międzytestamentalnego. Tę część Autor podzielił na dwa rozdziały. W pierwszym omawia modlitwy judaizmu świątynnego, w drugim zaś modlitwy judaizmu synagogalnego. Wśród nich znalazł się również paragraf dotyczący obchodu szabatu.

Ostatnia część omawianej pozycji dotyczy starożytnej literatury rabinicznej. W ogólnej charakterystyce tej literatury czytelnik otrzymuje podstawowe wiadomości na temat Tory pisanej i Tory ustnej, tradycji rabinicznej i faryzeuszy oraz na temat halachy i haggady. Następnie Autor omawia literaturę targumiczną z podaniem przykładów form targumicznych oraz porusza problem stosunku tradycji targumicznej do Nowego Testamentu. Po omówieniu literatury targumicznej Autor przechodzi do midraszów, określając pojęcie midraszu, charakter materiałów zawartych w midraszach oraz ukazując zbiory midraszów rabinackich. Ostatnim punktem tej części książki jest omówienie Miszny, Tosefty i Gemary oraz Talmudu Palestyńskiego i Babilońskiego.

Omawiana pozycja ks. Stanisława Mędała jest niewątpliwie dobrym kompendium wiedzy na temat literatury powstałej niemalże na styku obu Testamentów: Starego i Nowego. Dzisiaj już nie ulega wątpliwości, że studium tej literatury jest nieodzowne

do dobrego poznania środowiska życiowego i dla samej egzegezy Nowego Testamentu. Zadanie to w dużej mierze ułatwiają takie opracowania, jak: E. Schürer. *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B. C. – A. D. 135). A New English Version Revised and Edited by G. Vermes, F. Millar, M. Goodman*. Vol. 1-3. Edinburgh 1986-1987; monumentalne dzieło J. H. Charleswortha: *The Old Testament Pseudepigrapha*. Vol. 1-2. Garden City 1983-1985, czy unowocześnione przez G. Stembergera wprowadzenie do Talmudu i Midraszu H. L. Stracka (H. L. Strack, G. Stemberger. *Einleitung in Talmud und Midrasch*. München 1982). Czytając opracowanie ks. Mędała czytelnik otrzymuje zwięzłe informacje na temat danego utworu, jego autora i środowiska, a jednocześnie ma podaną obfitą literaturę przedmiotu. Co więcej, Autor starał się umieścić również literaturę w języku polskim, co z pewnością wychodzi na plus jego opracowaniu. Niekiedy jednak bywa tak, że spis literatury do danego zagadnienia jest obszerniejszy od samego opracowania. Np. na s. 358 omówienie Targumu Onkelosa do Pięcioksięgu zajmuje jedynie 1/3 strony, a 2/3 to bibliografia. Jeszcze gorzej jest na s. 359, gdzie jedna czwarta strony poświęcona jest omówieniu Targumu do Proroków, a 3/4 to bibliografia. Wydaje się, że tekst tego paragrafu został zgubiony w trakcie drukowania książki, gdyż ostatnie jego zdanie nie zostało dokończony.

Tam, gdzie Autor omawia kwestię przydatności literatury apokryficznej ST czy Targumów do badań podłoża religijno-historycznego wielu tekstów NT, przydałoby się parę przykładów na ten temat, zwłaszcza że polskiemu czytelnikowi można zaoferować prace R. Rubinkiewicza i A. Troniny. Tak samo w bibliografii dobrze byłoby podać przynajmniej niektóre opracowania dotyczące tematów poruszanych w opracowaniu (postacie znanych rabinów okresu międzytestamentalnego, esseńczycy, haggada, halacha itp). Warto też skorygować niektóre transkrypcje słów hebrajskich, które na stałe weszły do języka polskiego. Takim słowem jest np. *hazzan*. Słowo to zgodnie z polskim słownikiem ortograficznym pisze się przez samo *h* a nie jak w tekście *chazzan*. (s. 322).

Są to jednak uwagi, które wcale nie pomniejszają wartości samej książki. Powinna się ona znaleźć w bibliotece każdego bibliisty i historyka czasów Chrystusa Pana.

Ryszard Rubinkiewicz SDB